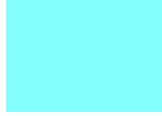

INTRODUCCIÓ A LA BIODIVERSITAT

ASSOCIADA A LES
FINQUES AGRÀRIES
D'EIVISSA
I FORMENTERA

Introducció i context

La diversitat d'organismes biològics presents als espais agraris és un excel·lent indicador per a avaluar les bones pràctiques i la sostenibilitat del maneig que es realitza a cada finca. Un empobriment de la biodiversitat associada a l'activitat agrària disminueix la resistència a les plagues i la resiliència dels cultius. Per contra, fomentar-la, a través de bones pràctiques, enforteix les relacions tròfiques entre els diferents grups biològics, i ens permet, a conseqüència, disminuir la dependència d'ensums externs, millorar la qualitat del sòl, i enfortir els cultius enfront d'esdeveniments climàtics extrems.

Conèixer i ser capaços d'avaluar l'estat de la biodiversitat associada a les nostres finques és, per això, una qüestió clau per als agricultors i agricultores.

El llistat que us presentam és una eina bàsica perquè cadascú de vosaltres pugui obtenir, de manera autònoma, informació sobre l'estat de la biodiversitat de les vostres finques. Pretén servir, a

més, com a ferramenta de diagnòstic per a avaluar tendències de millora o empitjorament de l'estat de determinades espècies o grups biològics, i ajudar així a la presa de decisions sobre el maneig agronòmic.

No es tracta d'una llista exhaustiva ni completa, sinó d'una aproximació a les espècies i als grups biològics més comuns i habituals que podem observar als espais agraris d'Eivissa i Formentera.

Es pretén, a més, afavorir l'ús d'eines de ciència ciutadana entre els agricultors i agricultores, per poder efectuar un seguiment metòdic de les observacions de biodiversitat, compartir aquesta informació amb altres persones, i ajudar a la presa de decisions amb l'objectiu de mantenir la fertilitat dels sòls i millorar la biodiversitat de les nostres finques, tot en el context de l'agricultura ecològica.

Amb aquesta iniciativa, que representa només un punt de partida, es vol afavorir una agricultura responsable i ecològica, fomentar un veritable equilibri entre la sostenibilitat i la productivitat de les nostres finques, i promoure la millora i el coneixement de la biodiversitat entre els agricultors i el públic general. Aquesta és una qüestió estratègica i clau en el context actual d'emergència climàtica i de pèrdua global de biodiversitat.

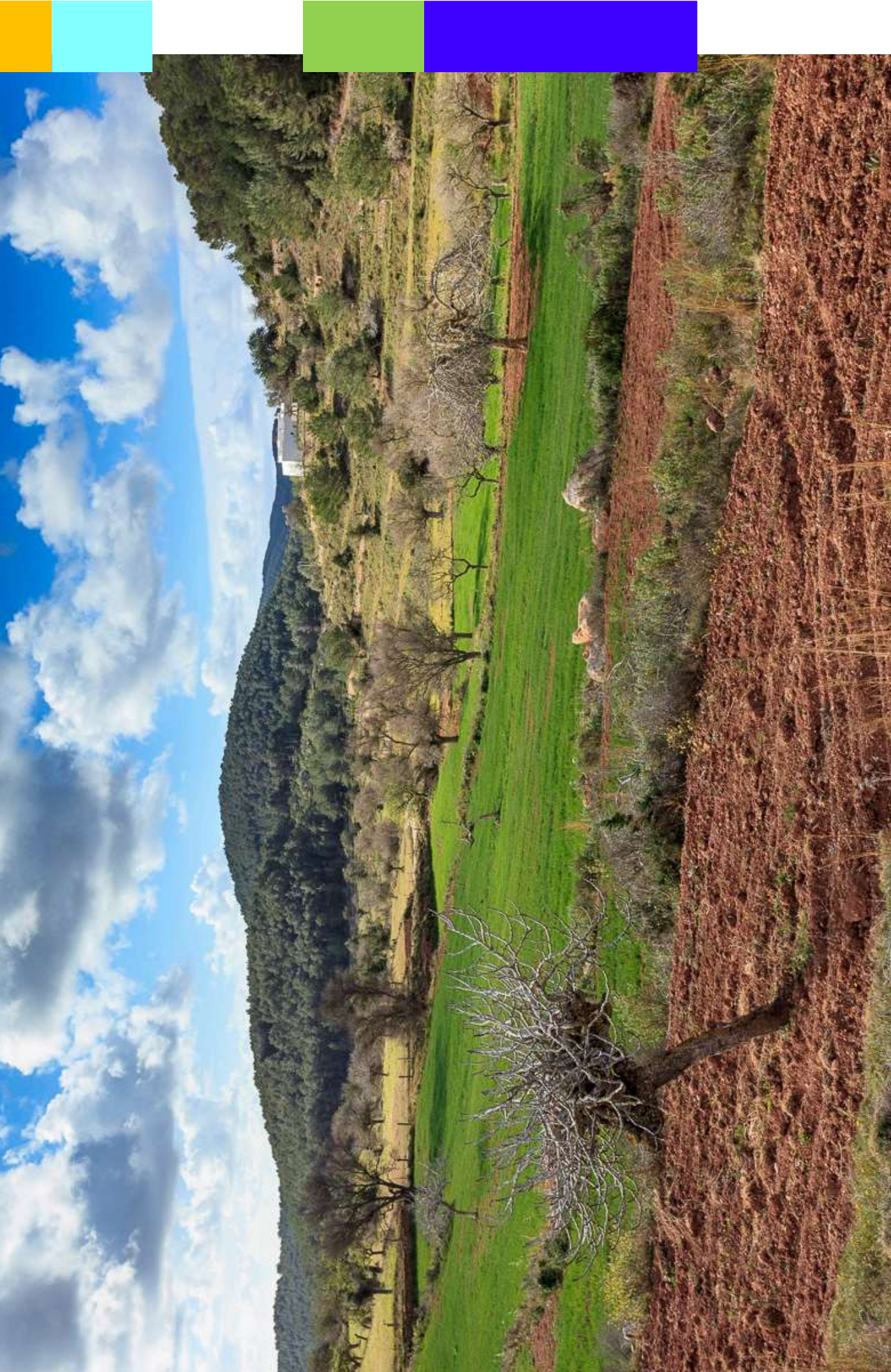
De manera complementària, es preveu en un futur la realització d'una guia de bones pràctiques per a impulsar la conservació de la biodiversitat associada a les finques agrícoles, i donar suport als seus propietaris i gestors, promovent iniciatives de custòdia agrària, i responsabilitat compartida. Aquest projecte inclourà també línies per a garantir el manteniment d'elements patrimonials.

Els espais agraris d'Eivissa i Formentera

Eivissa i Formentera, com la majoria d'indrets del Mediterrani són un clar exemple d'ecosistemes altament intervinguts per l'ésser humà des de l'antiguitat. Tant és així, que es fa indispensable tenir en compte la seua acció transformadora per a entendre la configuració actual dels ecosistemes i la distribució d'algunes espècies.

Els espais dedicats a l'agricultura de les nostres illes inclouen un conjunt prou ampli d'hàbitats, normalment conformant un mosaic entre camps cultivats, espais forestals, i d'altres que podem considerar, a priori, improductius. És precisament aquesta heterogeneïtat la que permet, si és dur a terme un maneig respectuós i ecològic, una elevada diversitat biològica.

L'abandonament de l'activitat agrària posa en joc la conservació d'algunes espècies lligades als hàbitats agraris tradicionals. Però, d'altra banda, determinades pràctiques, com la intensificació o l'ús indiscriminat d'agroquímics han provocat, a escala global, declivis molt importants en alguns grups biològics, i efectes en cascada en l'ecosistema. Un exemple d'això, el representa la davallada general d'insectes, que ha provocat, a conseqüència, declivis en les poblacions de moltes espècies d'aus insectívores. Justament, les aus que depenen dels hàbitats agrícoles són un dels grups que presenten un major declivi de les seues poblacions. A escala europea existeixen dades científiques sòlides al respecte, encara que no es disposa de gaires dades per al cas concret de les Pitiüses.

Conreus de secà.

Representen la major part de la superfície cultivada a les Pitiüses. De gran importància econòmica en un temps no llunyà, en l'actualitat els camps de garrovers, ametllers, figueres, i altres cultius llenyosos són considerats com a poc rendibles, i es troben en clar retrocés. La terciarització de l'economia provocà el seu abandonament, i la urbanització del sòl agrari ha desvirtuat la seua essència i importància originals. Solien anar associats al cultiu de cereals i llegums, i eren pasturats de manera rotativa per ramats d'ovelles i cabres. Són aquests, els cultius que han donat forma al paisatge tradicional de les nostres illes, en forma de grans extensions de feixes cultivades i kilòmetres de parets de pedra seca. La seua fauna i flora associades presenten una gran diversitat, i depenen directament del seu manteniment.

Boscós i marges forestals.

Els boscos de pi, savina, mata, ginebre i una àmplia diversitat d'espècies arbustives i herbàcies, conformen un mosaic juntament amb els conreus dedicats al secà. De l'abandonament d'aquests últims es produeix, a través d'una ràpida successió vegetal, un increment dels espais forestals, molt evident en les últimes dècades. La proximitat dels hàbitats forestals (i la seua diversitat d'espècies) a les terres agrícoles, assegura la presència de la fauna útil, tan necessària per als cultius, tot i que també pot atreure'n d'altres perjudicials, com el tudó.

Entre els seus aprofitaments tradicionals destaquen l'apicultura, l'activitat cinegètica o les activitats extractives de fusta. Quant a amenaces sobresurten els incendis forestals, afavorits per extenses masses forestals no convenientment gestionades, formades per espècies altament inflamables, fet que s'agreuja per l'abundància i proximitat d'habitatges.

Erms i frígolars.

Normalment situats en terrenys pedregosos i de sòl prim, de vegades entre terres cultivades, aquests espais tenen una utilitat

agrícola escassa (tradicionalment constituïen llocs de pastura). De gran diversitat i interès botànic, en aquestes comunitats dominen les plantes llenyoses i de port baix. La frígola (*Thymbra capytata*) n'és una de les espècies abundants i més apreciades. La seua conservació afavoreix la presència d'insectes pol·linitzadors, i altra fauna útil.

Horts de regadiu.

En l'antiguitat eren escassos i localitzats als llocs on les aigües freàtiques afloraven prop de la superfície, com el pla de Vila, el pla de Portmany, o en les proximitats d'alguns torrents. Actualment, les terres destinades a l'horta de regadiu representen un sector en clar augment (especialment en cultiu ecològic) i aglutinen importants iniciatives que afavoreixen la sobirania alimentària d'Eivissa i Formentera i la incorporació del jove a l'activitat agrària.

Torrents i llocs humits.

Els hàbitats naturals i les plantes i els animals lligats als cursos d'aigua temporals, i petites zones d'aiguamoll es troben, en l'actualitat, fortament amenaçats per la sobreexplotació dels recursos hídrics, i recurrents episodis de sequera. Una gran quantitat d'espècies animals i vegetals depenen directament d'aquests espais, que conserven certa humitat durant la major part de l'any. Els baladrars, tant típics del nord d'Eivissa, la presència d'aus que hi nidifiquen, com el rossinyol, i una àmplia varietat de líbel·lules, en serien exemples destacats.

Un ús racional de l'aigua és tan necessari per a la conservació dels extraordinaris valors biològics d'aquests espais, com per la mateixa sostenibilitat de l'activitat agrària.

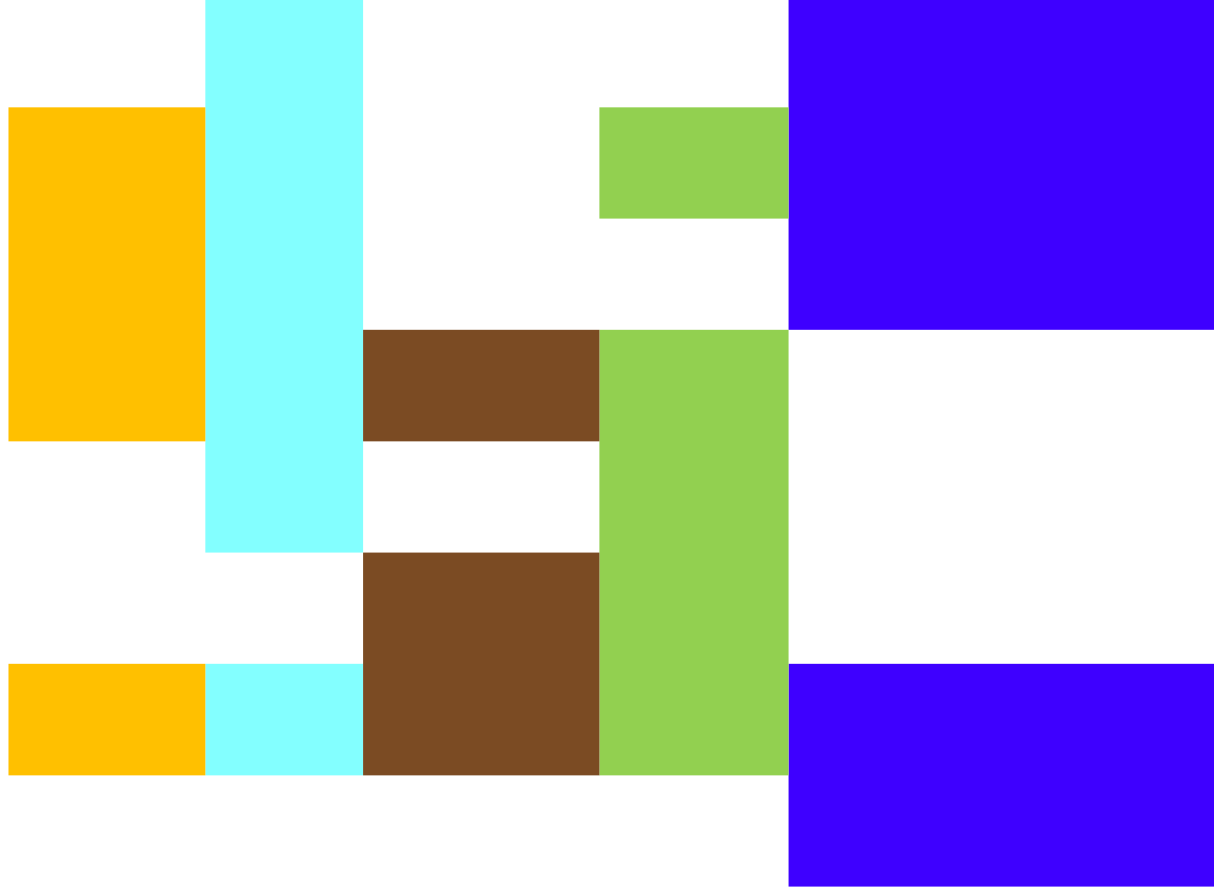
Per saber-ne més:

- Herbari virtual de la Mediterrània occidental
<http://herbarivirtual.uib.es>
- App PLANTNET
Eina per ajudar a identificar plantes a base de fotos.

- **App BIODIBAL** Base de dades sobre la biodiversitat de les illes Balears, i des d'on compartir observacions. Universitat de les illes Balears
- **App INVASAPP** Plataforma de ciència ciutadana des d'on compartir observacions d'espècies invasores. Universitat de les illes Balears
- **App Aves de España** Guia de totes les espècies d'aus de la península ibèrica i els dos arxipèlags. SEO Birdlife
- **Merlin** App que detecta i enregistra els sons de les aus que t'envolten i et mostra suggeriments sobre la seua identificació. Cornell Labs.
- **Soilmentor APP** App dirigida a agricultors per enregistrar les observacions de biodiversitats de les seues finques, analítiques de sòl, i altres dades rellevants. Incorpora el llistat de biodiversitat de les Pitiüses elaborat en el marc d'aquest projecte.”

LLISTAT DE LA BIODIVERSITAT AGRÀRIA A D'EIVISSA I FORMENTERA.

NOM CIENTÍFIC

NOM LOCAL

FLORA

PLANTES VASCULARS

Més de cinc-centes espècies de plantes poden trobar-se a les terres cultivades, a les vores de camins i a les zones forestals pròximes. Les plantes són bioindicadores de les característiques fisicoquímiques del sòl, i també de les pràctiques agrícoles presents o passades.

Les cobertes vegetals espontànies dels camps cultivats esdevenen el millor dels aliats per a la lluita contra l'erosió, i una important font de fertilització orgànica si són convenientment gestionades. A més, són el reservori essencial per a la fauna útil. A continuació s'enumeren algunes de les espècies més comunes i representatives.

EQUISETUM RAMOSISSIMUM	COA DE CAVALL				
JUNIPERUS OXYCEDRUS	GINEBRE				
JUNIPERUS PHOENICEA	SAVINA				
PINUS HALEPENSIS	PI BORD				
PINUS PINEA	PI VERD				
AMARANTHUS SP.	BLETS				
BETA VULGARIS	BLEDA				
CHENOPODIUM SP.	BLET				
SALSOLA KALI	BARRELLA				
PISTACIA LENTISCUS	MATA				
DAUCUS CAROTA	BASTANAGA BORDA				
ERYNGIUM CAMPESTRE	ESCARD CÍGALER				
FERULA COMMUNIS	CANYAFERLA				
FOENICULUM VULGARE	FONOLL				
SMYRNIUM OLUSATRUM	ALEIXANDRI				
THAPSIA GARGANICA	EDRI				
ANCHUSA AZUREA	LLENGUA DE BOU				
BORAGO OFFICINALIS	BORRATXA				
CYNOGLOSSUM CHEIRIFOLIUM	LLEPASSERA				
ECHTUM SP.	LLENGUA DE BOU				
HELIOTROPIMUM EUROPAEUM	HERBA BERRUGUERA				
CAPSELLA BURSA-PASTORIS	SARRÓ DE PASTOR				
DIPLOTAXIS ERUCOIDES	RAVENISSA BLANCA				
ERUCA VESICARIA	RUCA				

Conreus de secà

Horts de regadiu

Boscós, marges forestats

Torrents, zones humides

Ermes i frígolars

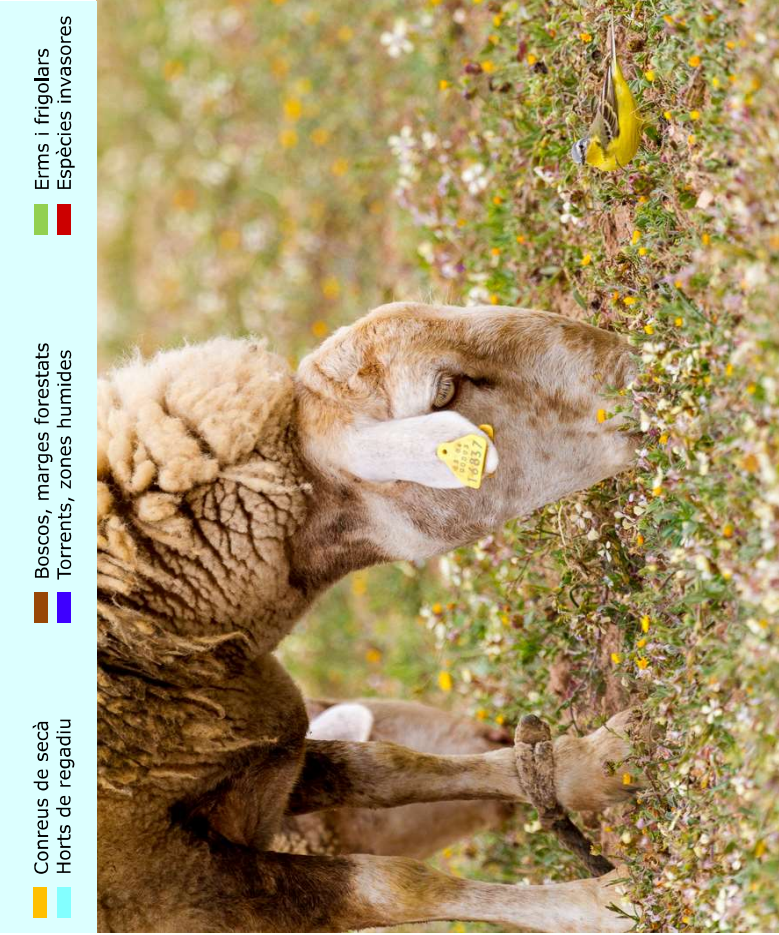
Espècies invasores

HIRSCHFELDIA INCANA	RAVENISSA GROGA
LOBULARIA MARITIMA	BOTONETS
RAPISTRUM RUGOSUM	RAVENISSA
SINAPIS ALBA	MOSTASSA
SISYMBRIUM ERYSIMOIDES	ERISIMÓ
SCABIOSA ATROPURPUREA	ESCABEIOSA
SILENE VULGARIS	VERDURA
STELLARIA MEDIA	MORRÓ
VACCARIA HISPANICA	VACÀRIA
CISTUS ALBIDUS	ESTEPA BLANCA
CISTUS MONSPELIENSIS	ESTEPA NEGRA
BELLIS ANNUA	MARGALIDETA
CALENDULA ARVENSIS	LLEVAMÀ
CARDUUS SP.	ESCRDS
CENTAUREA ASPERA	BRACERA
CICHORIUM INTYBUS	CAMAROJA
CYNARA CARDUNCULUS	HERBA DE FORMATJAR
DITTRICHIA VISCOSA	OLIVARDA
GALACTITES TOMENTOSUS	ESCARD BLANC
GLEBIONIS CORONARIA	BOLITX
HELICHRYSUM STOECHAS	MANÇANELLA
SENECIO VULGARIS	HERBA CONILLERA
SONCHUS SP.	LLETSONS
UROSPERMUM DALECHAMPII	CAMAROJA BORDA
CONVOLVULUS SP.	CORRETTJOLA
CUSCUTA CAMPESTRIS	MATA-ALFALS
SEDUM SEDIFORME	CRESPINELL GROC
EUPHORBIA SP.	LLETRETES
RICINUS COMMUNIS	MONGERÓ
ERODIUM / GERANIUM SP.	AGULLETES
HYPERICUM PERFORATUM	PERICÓ
LAVANDULA DENTATA	TOMANÍ
ROSMARINUS OFFICINALIS	ROMANÍ
SALVIA VERBENACA	TÀRREC
STACHYS OCYMASTRUM	HERBA ABELLERA
TEUCRIUM CAPITATUM	HERBA DE SANT PONÇ

BITUMINARIA BITUMINOSA	HERBA CABRUNA
LATHYRUS CICERA	GUIXETA
MEDICAGO SP.	TRÈVOL
ONONIS NATRIX	BOTJA
SCORPIURUS SP.	ORELLA DE LLEBRE
TRIFOLIUM SP.	TRÈVOLS VERS
VICIA SP.	VEÇA
MALVA / LAVATERA SP.	MALVES
OLEA EUROPAEA	ULLASTRE
OROBANCHE CRENATA	MAGRANETA
OXALIS PES-CAPRAE	VINAGRET
FUMARIA SP.	COLLCOLOM
PAPAYER SP.	ROSELLA
MISOPATES ORONTIUM	DRAGONETS
PLANTAGO SP.	PLANTATGE
EMEX SPINOSA	RIBOT
RUMEX SP.	PARADELLA
PORTULACA OLERACEA	VERDOLAGA
ANAGALLIS ARVENSIS	MORRÓ
NIGELLA DAMASCENA	BANYA DE BOU
RESEDA SP.	CAPÍRÓ
RUBUS ULMIFOLIUS	BRASER
SANGUISORBA VERRUCOSA	HERBA MORETA
GALIUM SP.	RÈVOLA
SHERARDIA ARVENSIS	RÈVOLA BORDA
THELIGONUM CYNOCRAMBE	HERBA SAGINERA
CNEORUM TRICOCCON	RASPALL
RUTA SP.	RUDA
VERBASCUM SP.	TREPÓ
DATURA STRAMONIUM	ESTRAMONI
SOLANUM NIGRUM	TOMATERA BORDA
URTICA SP.	ORTIGUES
VERBENA OFFICINALIS	VERBERNA
TRIBULUS TERRESTRIS	OBRIUILL
ALLIUM AMPELOPRASUM	ALL BORD
ALLIUM ROSEUM	ALL VERMELL

ARISARUM VULGARE	RAPA
ASPARAGUS HORRIDUS	ESPARRAGUERA
LEOPOLDIA COMOSA	CABEÇOLA
CYPERUS ROTUNDUS	XISCLA
GLADIOLUS ITALICUS	ESPADELLA
AMPELODESMOS MAURITANICA	CARRITX
ARUNDO DONAX	CANYA
AVENA SP.	CÚVULA
BRACHYPODIUM SP.	CERVER
BRIZA MAXIMA	RECADETES
HORDEUM SP.	MARGALL
PIPTATHERUM MILIACEUM	HERBA FORTA
SETARIA ADHAERENS	AMOR D'HORTOLÀ
SORGHUM HALEPENSE	GRAM-CANYETA
STIPA CAPENSIS	ROMPSACS
ASPHODELUS SP.	PORRASSA /PORRASSINA

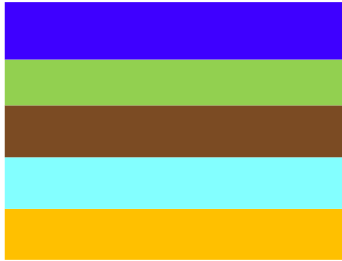
FAUNA

INVERTEBRATS

A escala global, el gran grup dels artròpodes (insectes, aranyes i similars) ha experimentat una davallada alarmant en les darreres dècades, que es relaciona directament amb l'ús de pesticides. Moltes espècies compleixen funcions crucials per a la vida al planeta, i l'agricultura, com per exemple, la pol·linització.

Tot i que algunes espècies poden provocar danys als cultius, afavorir la fauna invertebrada als espais agraris, fomenta el control natural de les poblacions.

- CARAGOLS (GASTRÒPODES)
- LLAMBRINS (LUMBRÍCIDS)
- ARANYES
- CENTPEUS, ESCOLOPENDRES (MIRIÀPODES)
- CUCS DE SANT ANTONI I SIMILARS (ISÒPODES)
- COLEÒPTERS
- >MARIETES (COCCINÈL·LIDS)
- >ESCARABATS (TENEBRIÓNIDS)
- >ESCARABATS SOLDAT (CANTÀRIDS)

Conreus de secà

Horts de regadiu

Boscós, marges forestats

Torrents, zones humides

Ermes i frígolars

Espècies invasores

MANTIS I SIMILARS

MOSQUES, SÍRFIDS I SIMILARS (DÍPTERS)

XINXES, POLLS I SIMILARS (HEMÍPTERS)

HIMENÒPTERS

>ABELLES MELÍFERES I SOLIÀRIES

>FORMIGUES (GENÈRIC)

>VESPES (GENÈRIC)

LEPIDÒPTERS (GENÈRIC)

>PAPALLONES (ROPALÒCERS)

PAPILIO MACHAON

CHARAXES JASTIUS

ARGYNNIS PANDORA

VANESSA ATALANTA

VANESSA CARDUI

MANIOLA JURTINA

LASSIOMATA MEGERA

PARARGE AERGERIA

POLYOMMATUS CELINA

LAMPIDES BOETICUS

LEPTODES PIRITHOUS

ARICIA CREMERA

GONEPTERYX CLEOPATRA

PIERIS BRASSICAE

COLIAS CROCEA

PIERIS RAPAE

PIERIS NAPI

PONTIA DAPLICE

LIBÈL·LES I CAVALLETS DEL

DIABLE (ODONATS)

CHALCOLESTES VIRIDIS

ISCHNURA ELEGANS

AESHNE MIXTA

ANAX EPHIPPIGER

ANAX IMPERATOR

ANAX PARTHENOPE

CROCOTHEMIS ERYTHRAEA

PAPALLONA REI

PAPALLONA DE L'ARBOCER

PAPALONA DE LES VIOLETES

ATALANTA

PAPALLONA DELS CARDS

GROSSA DE GARRIGA

PAPALLONA DEL MARGALL

PAPALLONA DEL GRAM

BLAVETA AFRICANA

BLAVETA DEL PÈSOL

BLAVETA DEL ROMANÍ

ROGETA DE L'ESTEPEROL

PAPALLONA LLIMONERA

PAPALLONA DE LA COL

PAPALLONA DE L'ALFALS

PAPALLONA DE LA RAVENIS-SA

BLANQUETA DEL RAVE

BLANQUETA TACADA

CAVALLET DEL DIMONI VERD

AGULLA DE TACA BLAVA

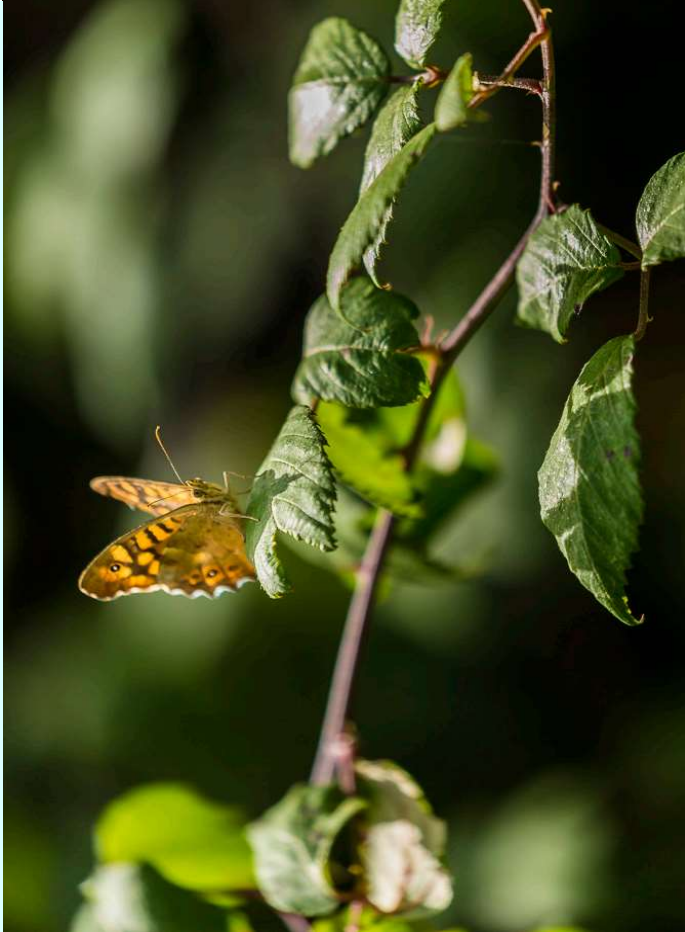
LIBÈL·LULA MIGRANT

LIBÈL·LULA FORESTERA

LIBÈL·LULA EMPERADOR

LIBÈL·LULA DE TACA BLAVA

LIBÈL·LULA VERMELLA

ORTHETRUM CANCELLATUM	LIBÈL·LULA BLAVA PETITA
ORTHETRUM COERULESCENS	LIBÈL·LULA BLAVA
SYMPETRUM FONSCOLOMBII	
SYMPETRUM STRIOLATUM	
TRITHEMIS KIRBYI	
LLAGOSTES, GRILLS I SIMILARS (ORTOPTERS)	

VERTEBRATS

AMFIBIS / REPTILS

Exceptuant la sargantana, endèmica de les Pitiüses, la resta d'espècies foren introduïdes per l'ésser humà en l'antiguitat. Fa poques dècades han estat introduïdes accidentalment diferents espècies de colúbrids, la serp de ferradura, particularment invasora, amenaça greument la fauna local, i sobretot la sargantana pitiüsa.

AMFIBIS

RANA PEREZI	GRANOTA
BUFO BALEARICUS	CALÀPET

REPTILS

PODARCIS PITYUSENSIS	SARGANTANA
HEMIDACTYLUS TURCICUS	DRAGONET
TARENTOLA MAURITANICA	DRAGÓ
HEMORRHOIS HIPPOCREPIS	SERP DE FERRADURA
ZAMENIS SCALARIS	SERP BLANCA

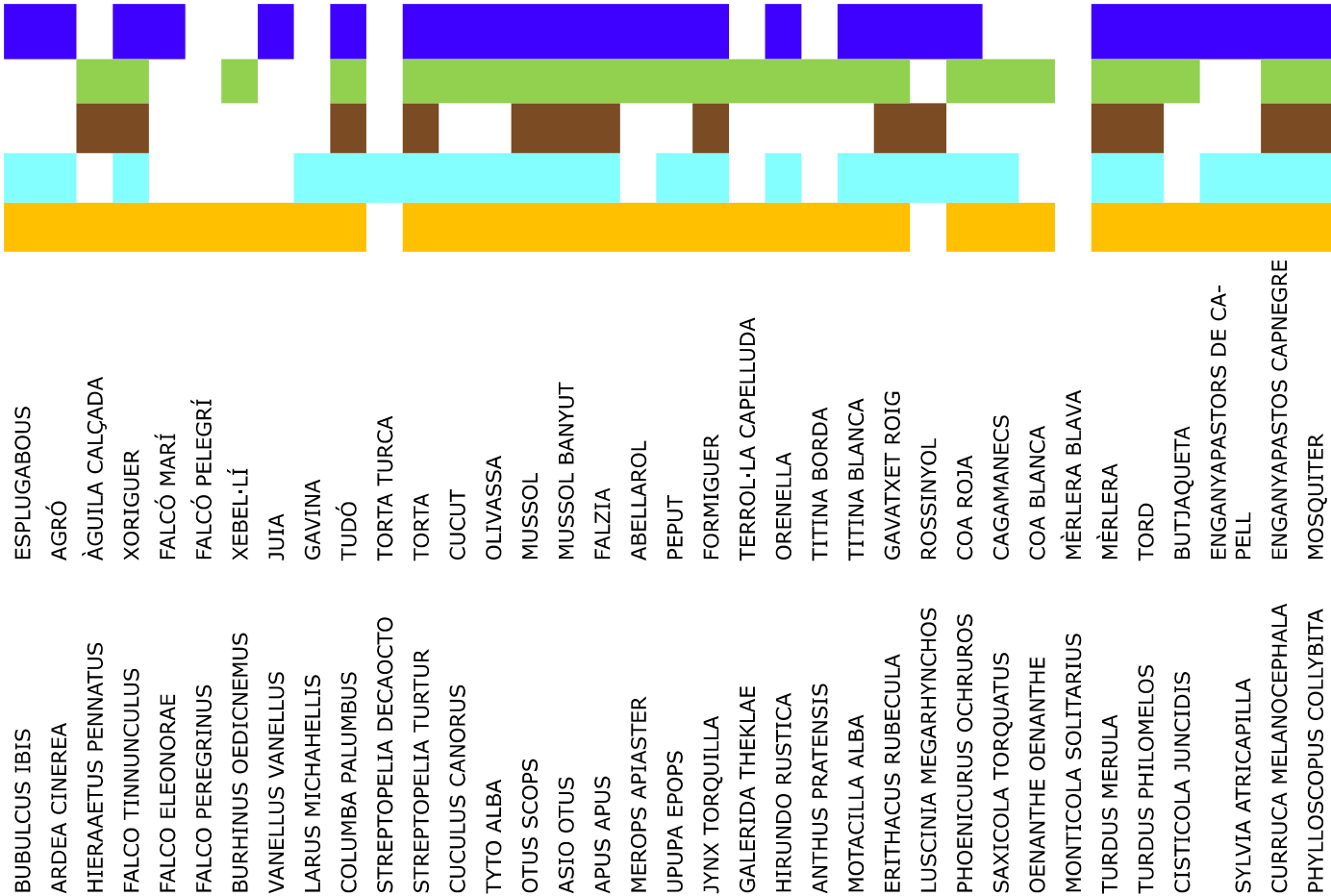
AUS

Els espais agraris tenen una gran rellevància per a l'avifauna. Algunes espècies hi desenvolupen completament el seu cicle vital, d'altres les entren com a zones d'alimentació, o durant les migracions.

La presència d'aus insectívores a les finques agràries, com el picaformatges o el peput, és molt beneficiosa per al control biològic de plagues.

ALECTORIS RUFA	PERDIU
----------------	--------

Conreus de secà

Horts de regadiu

Boscós, marges forestats

Torrents, zones humides

Ermes i frígolars

Espècies invasores

REGULUS IGNICAPILLA	REIETÓ
MUSCICAPA THYRENNICA	PAPAMOSQUES
PARUS MAJOR	PICAFORMATGES
LANIUS SENATOR	CAPSIGARANY
CORVUS CORAX	CORB
STURNUS VULGARIS	ESTORNELL
PASSER DOMESTICUS	TEULAT
PETRONIA PETRONIA	TEULAT LLIRI
FRINGILLA COELEBS	PINSÀ
SERINUS SERINUS	GARRAFÓ
CARDUELIS CHLORIS	VERDEROL
CARDUELIS CARDUELIS	CADARNERA
CARDUELIS CANNABINA	LLINQUER
EMBERIZA CIRLUS	SÒL-LERA
EMBERIZA CALANDRA	CRUXIDELL

MAMÍFERS

Tots els mamífers terrestres no voladors presents a les Pitiüses foren introduïts per l'ésser humà en temps antics. En l'actualitat, es tracta d'un grup integrat als ecosistemes insulars. Els micromamífers, per exemple, representen un important recurs tròfic per a algunes espècies d'aus rapinyaires.

ATELERIX ALGIRUS	ERICÓ
RATTUS SP.	RATA
MUS SP. / APODEMUS SP.	RATOLÍ (GENÈRIC)
CROCIDURA PACHYURA	RATGRILL
ELIOMYS QUERCINUS	RATA COA BLANCA
GENETTA GENETTA	GENETA
ORYCTOLAGUS CUNICULUS	CONILL
LEPUS EUROPAEUS	LLEBRE
QUIRÒPTERS (GENÈRIC)	RATAPINYADES

Associació de productors
d'agricultura ecològica
d'Eivissa i Formentera

Col.labora

ONEVILLAS IBIZA